

Adriana Merta-Staszczak

historyk

Studium Nauk Humanistycznych i Społecznych
Politechnika Wroclawska

historian

Centre for Human and Social Sciences
at the Wrocław University of Science and Technology

Zasady zabezpieczenia i ochrony zabytków wobec zagrożenia wojną w Polsce w latach 1918-1939

Principles of protection and preservation of historical monuments against the threat of war in Poland in the years 1918-1939

Abstrakt

W okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce rozpoczęto budowę struktur pozwalających na ochronę obiektów zabytkowych (ruchomych i nieruchomych). Zaczęły się również prace nad odpowiednim ustawodawstwem, w wyniku których wprowadzono wiele nowych aktów prawnych. Sprawy dziedzictwa narodowego powierzono centralnej jednostce – Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. Urzędnicy, muzealnicy, archiwiści, konserwatorzy, pracownicy naukowi oraz pozostałe osoby związane z zachowaniem historycznych przedmiotów i budynków zostali obciążeni wieloma zadaniami, m.in. rewindykacją skradzionych dzieł, inwentaryzacją nieruchomości i kolekcji oraz przygotowaniem scenariuszy ewakuacji zbiorów na wypadek wybuchu kolejnego konfliktu zbrojnego. Wobec innych problemów społecznych i gospodarczych kraju opieka nad zabytkami pozostawała tematem pobocznym, a prace nad instrukcjami dotyczącymi selekcji zbiorów i sposobów postępowania z nimi w razie niebezpieczeństwa szczególnie intensywnie prowadzono przede wszystkim dopiero w 1938 i 1939 r., po części już po rozpoczęciu II wojny światowej. Celem artykułu jest prześledzenie przygotowań polskich instytucji do ochrony obiektów zabytkowych przed zagrożeniem spowodowanym wojną i ocena ich efektów. Podstawę źródłową artykułu stanowią dokumenty archiwalne zgromadzone w Archiwum Akt Nowych w Warszawie.

Słowa kluczowe: ochrona zabytków, dwudziestolecie międzywojenne, Polska, ewakuacja dzieł sztuki, konflikt zbrojny

Abstract

During the interwar period, the construction of facilities allowing for the protection of historical objects (movable and immovable) began in Poland. Work on the relevant legislation also started with the introduction of a number of new legal acts. Issues of national heritage were entrusted to the central unit – the Ministry of Religious Denominations and Public Enlightenment in Warsaw. Officials, museum workers, archivists, monument protection officers, academics and others involved in the preservation of historical objects and buildings were burdened with many tasks, including the retrieval of stolen works, inventory of real estate and collections and the preparation of scenarios for the evacuation of collections in the event of another armed conflict. In the face of other social and economic problems of the country, protection of the monuments remained a secondary topic, and work on instructions for the selection of collections and ways of dealing with them in the case of danger was carried out particularly intensively as late as in 1938 and 1939, partly after the start of World War II. The aim of the article is to trace the preparation of Polish institutions for the protection of historic buildings and objects against the threat of war and to evaluate their effects. The article is based on archival documents from the Archive of New Records in Warsaw.

Keywords: preservation of historical monuments, the interwar period, Poland, evacuation of works of art, armed conflict

Dr hab. Adriana Merta-Staszczak, prof. uczelni – historyk, pracownik Studium Nauk Humanistycznych i Społecznych Politechniki Wrocławskiej. Należy do Dolnośląskiego Towarzystwa Regionalnego i Zarządu Polskiego Towarzystwa Historii Gospodarczej. Specjalizuje się w historii najnowszej. W obszarze jej zainteresowań naukowych znajduje się problematyka sytuacji gospodarczej w XX wieku w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem Dolnego Śląska, rola instytucji w rozwoju obszarów wiejskich oraz zachowania i zagospodarowania nieruchomości zabytkowych na Dolnym Śląsku. Jest autorką kilkudziesięciu publikacji naukowych – artykułów, a także książek, w tym m.in.: *Niechciane dziedzictwo. Nieruchomości zabytkowe na Dolnym Śląsku w latach 1945-1989* (2018).

Dr hab. Adriana Merta-Staszczak, professor of the Wrocław University of Science and Technology, historian, employee of the Centre for Humanities and Social Sciences at the Wrocław University of Science and Technology. Member of the Lower Silesian Regional Association and the Board of the Polish Association of Economic History. She specializes in recent history. Her scientific interests include issues related to the economic situation in Poland in the 20th century with particular emphasis on Lower Silesia, the role of institutions in the development of rural areas and the preservation and development of historic properties in Lower Silesia. She is the author of several dozen scientific publications – articles and books, including: *Niechciane dziedzictwo. Nieruchomości zabytkowe na Dolnym Śląsku w latach 1945-1989* (2018).